

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

© Козяк В.Д., Саніна О.Р., 2013

Проаналізовано процес формування ефективної господарської системи у Польщі. Досліджено причини невдач економічних реформ в Україні. Обґрунтовано використання досвіду Польщі у процесі формування раціональної структури виробництва.

Ключові слова: господарська система, економічне зростання, Державний бюджет, структура виробництва, підприємництво, конкурентоспроможність.

V.D. Kozjak, O.R. Sanina

Lviv Polytechnic National University

USING THE ARGUMENT OF POLAND IN TRANSFORMATION THE ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE

© Kozjak V.D., Sanina O.R., 2013

The process of effective economic system formation in Poland is analyzed. The reasons of the economic reforms failure in Ukraine are investigated. The Poland's experience in forming a rational structure of production is grounded.

Key words: economic system, economic growth, state budget, the structure of production, entrepreneurship, competitiveness.

Постановка проблеми. Низька ефективність здійснюваних в Україні реформ за роки незалежності спричинилась до занепаду окремих галузей національного виробництва та економічної відсталості від європейських країн, зокрема, постсоціалістичних. За сучасних темпів економічного зростання необхідні десятиліття для виходу України на європейський рівень розвитку. Тому важливим є вивчення причин, які призвели до формування неефективної господарської системи, і відповідно, структури національного виробництва, його низької конкурентоспроможності, високого рівня безробіття, та пошуку чинників, які сприяли б забезпеченню ефективності національного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного розвитку національної економіки України у науковій літературі досліджують усе частіше, зокрема, активно ними займаються такі вітчизняні науковці, як В.М. Гесць, І.І. Лукінов, В.В. Оскольський [2], А.К. Кінах та ін. Сучасні економічні проблеми вивчаються співробітниками інститутів НАН України. Особлива увага приділяється ученими вивченню позитивного досвіду Польщі (В. Юрчишин, Центр Разумкова [7–8]). Ефективність реформ у Польщі досліджують відомі польські економісти: Л. Бальцерович, М. Домбровські, М. Возняк [11] та ін.

Цілі статті. Метою дослідження є:

- аналіз реформ у Польщі, починаючи з 1990 року;
- виявлення чинників, які зумовили формування у Польщі ефективної господарської системи;

- дослідження причин низької ефективності макроекономічної політики в Україні;
- обґрунтування доцільності використання досвіду Польщі у процесі формування ефективної господарської системи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Економічна криза 2008–2009 рр. негативно відобразилась на життєдіяльності усіх країн Європи, особливо – України, де обсяг ВВП скоротився у 2009 р. на 15 %. Однією із європейських країн, яка зазнала у цей період найменших втрат, була Польща, в якій скоротилися тільки темпи приросту ВВП до 1,6 % [7]. Стабільний розвиток економіки Польщі, навіть в умовах світової кризи, є результатом успішного проведення реформ та виваженої економічної політики, в результаті якої тут сформовано ефективну господарську систему. Вивчення досвіду Польщі і використання його в процесі формування ефективних моделей розвитку у постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, зумовлено наближеністю економічних систем двох країн до початку реформ, спорідненістю ресурсного потенціалу, економічними зв'язками між країнами тощо.

Реформи у Польщі розпочалися у складніших порівняно із сусідніми постсоціалістичними країнами умовах. Макроекономічна розбалансованість, гіперінфляція, великий зовнішній борг, падіння обсягів виробництва – такою була ситуація до початку реформ, які офіційно розпочались на початку 1990 р. **Визначальною особливістю реформування у Польщі було напрацювання стратегії розвитку країни**, яка включала:

- формування нового типу економічної системи, забезпечення стабільного та динамічного розвитку, виходу Польщі на світову арену. Метою реформ було створення ринкової системи господарювання;
- вибір адекватної економічної політики, яка б привела до формування такої системи, відповідних їй інструментів, послідовності реформ та їх часових меж.

У стратегії були визначені першочергові завдання:

- досягнення макроекономічної стабілізації через скорочення дефіциту державного бюджету, становлення реальної процентної ставки, подолання дефіциту на національних ринках;
- мікроекономічної лібералізації – створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, доступу в країну іноземних інвестицій, створення конкурентного середовища, зокрема, за рахунок відміни пільг, скорочення субсидій, лібералізації цін;
- інституційної структурної перебудови, проведення розукрупнення та приватизації основної частини державних підприємств, ліквідації вітчизняних монополій, незалежності національного банку, реформування фінансового сектору, впровадження нового бюджетного законодавства, відміни позабюджетних фондів.

Стратегією передбачалось **швидке, радикальне, послідовне і всеохопне проведення реформ**.

Успішному проведенню реформ у Польщі сприяла структура національного виробництва, зорієнтована на задоволення потреб внутрішнього ринку і менш залежна від негативних зовнішніх чинників, домінування приватного сектору у сільському господарстві, частково – у сфері послуг, будівництві, ремеслах тощо. За період реформ Польща не втратила свого промислового потенціалу, обсяг промислового виробництва зріс за 10 років майже у 2,5 раза [8].

Процес економічних реформ супроводжувався політичними змінами, розвитком громадянського суспільства, залученням робітничих рад до управління державними підприємствами, зокрема, щодо впровадження справедливого розподілу виробленого продукту.

Визначальною метою здійснюваних реформ було **формування ефективної структури національного виробництва** раціональним поєднанням державного регулювання із дією ринкових механізмів, які можуть спрацювати за умови усебічного розвитку приватного сектору. Тому сьогодні найважливішою складовою здійснюваних реформ було проведення **приватизації**. Великі підприємства приватизувались у два етапи: акціонуванням із подальшим продажем акцій через фондові біржі або відкриті тендери. У приватизації 514 акціонерних підприємств взяли участь 28 млн. громадян, яким були надані приватизаційні бони. **Малі і середні** підприємства приватизувались через продаж, створення нових підприємств на базі фондів діючих, оренду з викупом (як правило, трудовими колективами). Був затверджений **перелік стратегічно важливих підприємств – вугільної і оборонної промисловості та енергетики, які не підлягали приватизації**.

Розвиток приватного підприємництва, поступове входження державних підприємств у ринкові відносини спричинились до формування ефективних виробництв, що випускають конкурентоспроможну продукцію на світових ринках. Особливу роль у виробництві високотехнологічної, експортно-орієнтованої продукції *в Польщі відіграли іноземні інвестиції*, обсяг яких на кінець 1999 р. перевищував \$35 млрд. Більше як 60 % із них були спрямовані у будівництво, транспорт і зв'язок, машинобудування. Переважаюча кількість інвестицій надходила із *високорозвинених країн*: Німеччини, США і Франції.

У результаті здійснюваних реформ зростала роль приватного сектору. У 2000 р. його частка становила у ВВП 61,2 %, в зайнятих – 72,1 %, в інвестиційних видатках – 65,2 %, у проданій промисловій продукції – 70 %, в експорті – 83,6 %.

Розвиток приватного сектору, жорстка конкуренція та цілеспрямована діяльність держави спричинились до формування раціональної структури національного виробництва протягом перших 10 років реформ. У наступний період вона вже не зазнала істотних змін. У 2010 р. у ВВП частка сільського господарства становила 3,1%, промисловості – 21,6 %, будівництва – 6,3 %, торгівлі і ремонту – 16,6 % [9, с. 475]. Проте відбуваються необхідні зміни у структурі зареєстрованих в країні підприємств: за період з 2000 до 2010 рр. скоротилась кількість державних підприємств із 2268 до 246; збільшилась кількість підприємств з участю іноземного капіталу. Найбільша кількість приватних підприємств зосереджена у сфері торгівлі, ремонту, будівництва та промисловості. Відповідно зростає частка приватного сектору у ВВП, яка у 2008 р. становила 82 %, зокрема, іноземних власників – 19,5 % [10, с. 693].

Зростання приватного сектору у ВВП супроводжується відповідним зростанням зайнятого населення у цьому секторі. Найвищою є зайнятість у торгівлі, послугах, ремонтних роботах; зростає вона також у будівництві та промисловості. Стабільною є кількість зайнятих у сільському господарстві.

В удосконаленні структури виробництва, її модернізації і нарощенні обсягів виробництва важливу роль відіграють *інвестиції*, які цілеспрямовано скеровуються у *пріоритетні сфери виробництва*, зокрема, у промисловість та будівництво. В останні роки істотно зростають інвестиції у соціально-значущі сфери – комунальне обслуговування, освіту і охорону здоров'я. Відповідно до секторів власності, починаючи із 2000 р., структура інвестиційних видатків не зазнала істотних змін: дві третини із них – приватні, решта – порівну – це видатки державних та місцевих органів. Кошти із державного бюджету забезпечують більше половини видатків у країні на науку та науково-дослідні роботи. Проте загальна величина видатків на цю сферу є недостатньою, оскільки становить менше 1 % ВВП. Забезпечення високотехнологічного рівня виробництва та зростання його обсягів значною мірою здійснюється *за рахунок інвестицій із високорозвинених країн*. У 2008 р. обсяг накопичених іноземних інвестицій становив \$161,4 млрд. (в Україні – \$ 47 млрд.) [7, с. 2].

На відміну від Польщі, реформи в Україні розпочались *за відсутності обраної моделі економічної системи*, яка відповідала б ресурсному потенціалу країни і менталітету її громадян. Безсистемність здійснюваних реформ зумовила відсталість України по основних макроекономічних показниках від інших країн, зокрема, Польщі. Це відображає динаміка обсягу виробленого ВВП у розрахунку на душу населення в Україні та Польщі (табл. 1).

Таблиця 1

ВВП у розрахунку на душу населення, за ПКС, \$

	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.
Польща	5984	7428	10516	15073	19885
Україна	5823	3172	3276	5583	6721

Джерело: складено за даними [12–14].

За період з 2000 по 2009 р. приріст ВВП у розрахунку на жителя становив у Польщі \$ 8362, в Україні – \$ 3005. Для того, щоб *досягти сучасного рівня ВВП у Польщі* (у розрахунку на душу населення), за 5 % щорічного зростання Україні *потрібно не менше ніж 15 років*.

Використовуючи досвід Польщі з реформування господарської системи, потрібно врахувати особливості України, зокрема, стан її національного виробництва після здобуття незалежності. Україна успадкувала частину “єдиного народногосподарського комплексу СРСР” з усіма його недоліками: домінуванням виробництва засобів виробництва, надмірним розвитком ВПК, високою

матеріало- і енергомісткістю виробництва, низьким технічним і технологічним рівнем більшості галузей промисловості, значним фізичним зношенням виробничих фондів і в кінцевому рахунку – низькою конкурентоспроможністю вироблюваної продукції. Більшість промислових підприємств України випускали проміжну продукцію, яка реалізовувалась за її межами. Частка кінцевої продукції тут становила 20–25 % від загального її обсягу. У процесі формування національних економік у пострадянських країнах та переходу їх на ринкові відносини скоротився (або відпав) попит на продукцію українських виробників. У результаті частина підприємств скоротила обсяги виробництва, інші – припинили свою діяльність. Цьому сприяла відкритість національного ринку для іноземних конкурентоспроможних виробників. Незатребуваність вироблюваної в Україні продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, призвела до закономірного скорочення обсягів ВВП.

Тому першочерговим завданням владних структур була *розробка оптимальної структури національного виробництва*, яка, ґрунтуючись на ресурсному потенціалі країни, була б зорієнтована на задоволення потреб національного ринку і вихід на зарубіжні ринки із конкурентоспроможною продукцією. Для цього важливим було збереження потенціалу підприємств ВПК, їх перепрофілювання, організація випуску в країні на їх основі складної високотехнологічної продукції для населення. Проте реформи в Україні здійснювались за відсутності стратегії економічного розвитку, без врахування особливостей України, зокрема її ресурсного потенціалу. Ще у 1999 р. проф. М. Павловський стверджував, що здійснювані в Україні реформи – це шлях до національної катастрофи. Тому необхідним є обрання свого шляху розвитку, якому повинні бути підпорядковані економічна політика, структурна перебудова, науково-технічний та технологічний потенціали, природні багатства та процес приватизації [3, с. 106].

Обраний ліберальний шлях розвитку, прискорене, необґрунтоване роздержавлення та приватизація підірвали основу формування у майбутньому ефективної структури національного виробництва. У процесі реформ не враховувались особливості менталітету, світогляду, пріоритетних цінностей громадян країни. Адже успішне втілення у життя реформ, як свідчить світовий досвід, можливе за умови їх сприйняття населенням країни.

Помилки та зловживання у процесі приватизації, неефективне управління господарською системою (державними підприємствами, бюджетом тощо) призвели, як відмічає академік В. Оскольський, до формування в Україні пародії на ринкову економіку. Тут відсутня реальна конкуренція, вільне ціноутворення, не спрацьовують ринкові механізми саморегулювання. Тим самим дискредитована сутність ринкової економіки. Тому значна частина населення, особливо східних та південних регіонів України, не розуміючи особливостей ринкової економіки, не сприймає реформ, а відповідно і цінностей, притаманних розвиненим країнам, їх життєвих стандартів, демократії тощо. Адже цінності громадян України формувались протягом багатьох десятиліть під час панування радянської системи господарювання, яка ігнорувала приватну власність, підприємництво, свободу економічного вибору.

Низька ефективність здійснюваних в Україні реформ, їх несприйняття населенням країни, особливо протягом останніх років, зумовлена поведінкою значної частини національних підприємців, зокрема, власників великих підприємств. Наживши великі статки за допомогою недосконалої (на відміну від Польщі) приватизації, використовуючи владні структури для розвитку власного бізнесу, вони спрямовують свою діяльність на максимізацію прибутку не за рахунок модернізації виробництва, а за рахунок тінізації капіталів, ухилення від податків, виснажливого використання природних ресурсів, зневажливого ставлення до довкілля, випуску неякісної продукції та її фальсифікації (за безконтрольності держави), мінімізації величини заробітної плати. Окремі виробники, наближені до владних структур, захищають свій бізнес від зарубіжних конкурентів за допомогою протекціонізму. Високий рівень монополізації національного виробництва приносить його власникам надприбутки також за рахунок встановлення монополю високих цін, вищих від закордонних. Одержані ними прибутки, на відміну від цивілізованих підприємців, не капіталізуються, використовуються не на модернізацію існуючих і розвиток інших виробництв, а на паразитичне споживання зарубіжних товарів та послуг, що поглиблює макроекономічні диспропорції. Тому невинуватими є розрахунки на те, що великий капітал може спричинитись до розвитку національного високотехнологічного виробництва (зокрема, з більшою часткою доданої вартості), забезпечення роботою кваліфікованих працівників. Тому структура національного виробництва протягом останніх 10 років не зазнала істотних змін (табл. 2).

Індекси галузевої структури ВВП України, %

	2001 р.	2005 р.	2011 р.
Усього	100	100	100
Сільське господарство	14	9,5	8,8
Добувна промисловість	5,1	4,1	5,5
Переробна промисловість	37,6	40,1	34,1
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	6,1	3,7	4,6
Будівництво	4,0	4,6	4,4
Торгівля, ремонт	8,5	10	12,4
Транспорт та зв'язок	9	9,1	8,7
Освіта	0,3	0,3	0,3
Охорона здоров'я	0,2	0,2	0,2
Інші види	15,3	18,4	21

Джерело: розраховано [5, с. 5].

Невідповідність структури національного виробництва потребам національного ринку відображають дані про частку продажу споживчих товарів, які вироблені на території України і реалізовані через торгову мережу підприємств. Їхня частка по усіх групах товарів скоротилась від 2000 р. до 2011 рр. із 75,3 до 61,9 %, зокрема непродуктивних – із 58,7 до 47,2 % [5, с. 287].

Сучасна структура національного виробництва має сировинний характер, вона не орієнтована на випуск високотехнологічної продукції. У ВВП надмірну частку займає гірничо-металургійна та хімічна галузі, орієнтація їх на експорт робить економіку України надзвичайно залежною від кон'юнктури на світовому ринку. Недосконалість структури національного виробництва в країні відображає структура її експорту, особливо порівняно зі структурою експорту в Польщі (табл. 3).

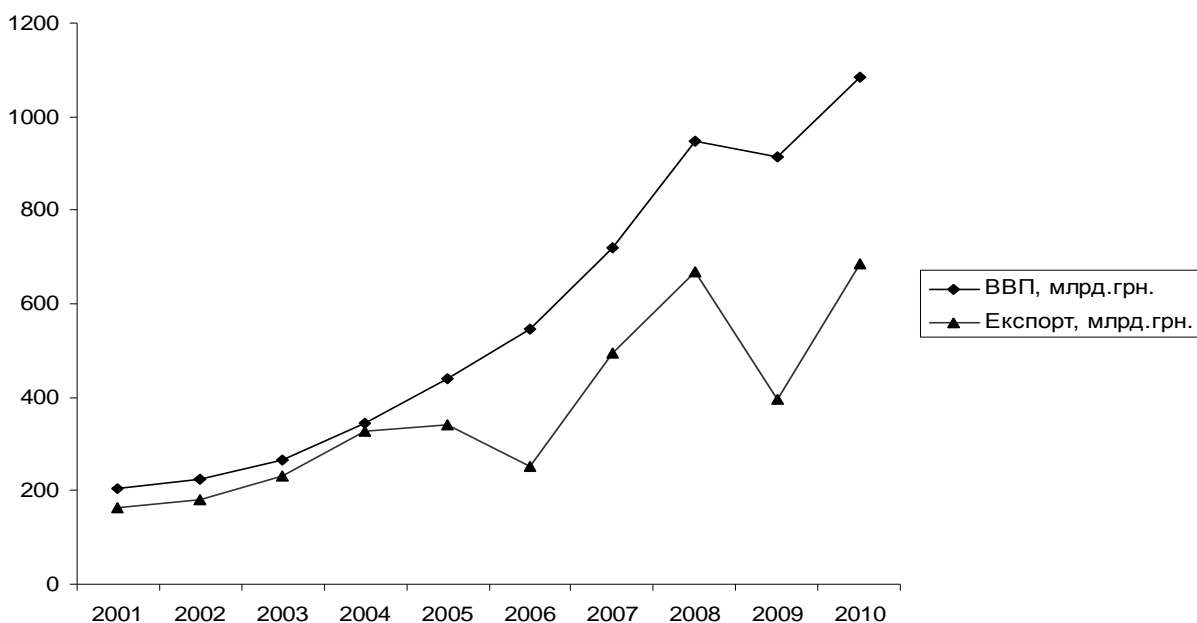
Таблиця 3

Структура імпорту та експорту по групах товарів у 2009 р., %.

	Сільськогосподарські харчові продукти	Сировина (за винятком палива)	Мінеральне паливо та похідні продукти	Продукти промислової переробки	Машини, обладнання і транспортна техніка
Імпорт					
Польща	7,5	3,0	9,4	44,5	35,6
Україна	6,5	4,9	26,7	32,1	29,9
Експорт					
Польща	11,0	2,1	3,1	40,6	43,2
Україна	11,1	11,3	6,1	55,6	15,9

Джерело: складено за даними [9, с. 599–601].

Висока частка експорту у ВВП України, яка в останні роки наблизилась до 50 %, зумовлює **значну залежність** обсягу національного виробництва від кон'юнктури на світових ринках. За даними Держкомстату, у структурі експорту у 2011 р. частка мінеральних продуктів, продуктів хімічної промисловості та недорогих металів становила 55,2 %. Тому в результаті світової економічної кризи обсяг експорту у 2009 р. скоротився на \$27 271,6 млн. (що адекватно 217 895 млрд. грн) [13–14]. Падіння ВВП за цей період становило 34 711 млн. грн. Отже, падіння експорту істотно перевищило падіння обсягів ВВП у 2009 р. Залежність динаміки обсягу ВВП від величини експорту відображає рисунок.



Динаміка ВВП та експорту України

Недосконала структура національного виробництва, а відтак і сировинний характер експорту призводить не тільки до значних його коливань, але й до збільшення розриву між імпортом та експортом, що відображають дані табл. 4.

Таблиця 4

Динаміка імпорту та експорту України та Польщі

Роки		2004	2005	2006	2007	2008	2009
у % від попереднього року							
Імпорт	Польща	117	105	117	115	109	86
	Україна	115,5	102,1	106,8	119,9	117	53,1
Експорт	Польща	118	111	116	109	107	92
	Україна	121	88,8	94,4	103,2	105,7	59,3

Джерело: розраховано [9, с. 597–598; 12–14].

Низькі темпи економічного розвитку національного виробництва в Україні знаходять відображення в обсязі експорту у розрахунку на одну особу, зокрема, порівняно із Польщею (табл. 5).

Таблиця 5

Індекси імпорту та експорту у 2000 і 2009 рр.

	Імпорт			Експорт		
	2000 р.	2009 р.		2000 р.	2009 р.	
	млрд. дол.	на 1 особу		млрд. дол.	на 1 особу	
Польща	48,9	149,6	3920	31,7	136,6	3581
Україна	14,0	45,4	987	14,6	39,7	863

Джерело: складено за даними [9, с. 596].

Структура національного виробництва та його технологічний рівень зумовлюють також низький рейтинг конкурентоспроможності економіки України (82 місце із 140 країн у 2011 р.). Так, кількість інноваційно-активних промислових підприємств в Україні становила у 2011 р. 16,2 % від загальної їх кількості, тільки 16,4 % від них освоювали нові види техніки. На ринки підприємства України поставили у 2011 р. нової продукції тільки на 1,3 % від загального її обсягу [5, с. 323–325]. **Низький технологічний рівень** національного виробництва зумовив **географічну спрямованість експорту** українського машинобудування у технологічно відсталі країни, зокрема, в СНГ.

Вважаємо, що вагомі зміни у структурі національного виробництва можливі за умови **збільшення та раціонального спрямування інвестицій** в основний капітал. Адже обсяг основного капіталу на душу населення в Україні істотно нижчий, ніж в інших постсоціалістичних країнах. При цьому обсяги інвестицій стосовно ВВП за останні 10 років скоротились із 26,1 до 18,2 % (табл. 6). Частка інвестицій, здійснюваних за рахунок Державного та місцевих бюджетів, постійно скорочується. Невиправдано низькими є інвестиції в освіту та охорону здоров'я, недостатнім є фінансування розвитку науково-місткого виробництва. За останні 10 років фінансування наукових та науково-дослідних робіт скоротилось від 1,2 до 0,7 % ВВП. При цьому частка фінансування на цю сферу із Державного бюджету скоротилась від 0,4 до 0,3 %. Проте позитивним є зростання інвестицій у сільське господарство та окремі сфери промислового виробництва.

Як показує досвід Польщі, основним чинником структурної перебудови та зростання попиту на робочу силу є **розвиток приватного підприємництва**, зокрема, малих і середніх підприємств. Проте в Україні протягом останніх років віддаються переваги розвитку великих, експортоорієнтованих підприємств, інтереси яких часто захищаються владними структурами. У країні відсутні належні умови для розвитку малих і середніх підприємств. У світовому рейтингу інвестиційної привабливості у 2012 р. Україна зайняла 145 місце. Неприятливе регуляторне середовище, велике податкове навантаження, недосконалість судової системи спричинились до скорочення кількості чинних підприємств. Так, за період від 2008 до 2012 рр. кількість акціонерних товариств скоротилась від 31943 до 26568, колективних підприємств – від 27708 до 23287, спільних підприємств – від 5068 до 4823, іноземних підприємств – від 2323 до 2200. Проте позитивним є зростання кількості приватних підприємств – від 270331 до 283911 [5, с. 84]. За видами діяльності і загальної кількості суб'єктів ЄДРПОУ домінує сфера торгівлі та ремонту (24,9 %). Недостатньою є кількість підприємств у сільському господарстві, промисловості, будівництві, транспорті і зв'язку, яка становить тільки 26,8 % від загальної їх кількості.

Результати здійснюваних в Україні реформ відображають дані табл. 6.

Таблиця 6

Індекси основних макроекономічних показників розвитку України

Показники	Рік											
	1995	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП, % до попереднього періоду	87,8	105,9	109,2	105,2	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	85,2	104,2	105,2
Частка експорту у ВВП, %	47,1	62,4	55,5	55,1	63,6	51,5	46,6	44,8	46,9	46,4	50,8	50,3
<i>Видатки Зведеного бюджету:</i>												
до ВВП, %	44,6	28,3	27,2	26,8	–	32,1	32,2	31,4	32,6	33,6	34,9	31,7
на економічну діяльність до ВВП, %	–	–	–	3,3	–	4,3	5,0	5,6	5,4	4,3	4,0	4,3
на економічну діяльність у Зведеному бюджеті, %	–	–	–	12,3	–	13,5	15,6	17,9	16,6	12,9	11,6	13,7
<i>Інвестиції:</i>												
в основний капітал (% ВВП)	17,2	13,9	16,0	16,0	21,9	21,0	23,0	269,1	24,6	16,6	15,8	18,2
зокрема, за кошти Державного і місцевих бюджетів, %	–	–	9,5	–	15,2	9,7	9,8	9,5	9,2	7,1	9,2	10,0

Джерело: складено за даними [12–14].

Підвищення ефективності національної економіки можна досягти за рахунок розвитку **високотехнологічних виробництв**, зокрема, ринку інформаційних технологій, авіакосмічної галузі, суднобудування, електроенергетики тощо. Проте власники великого, експортно-орієнтованого капіталу не зацікавлені у розвитку менш прибуткових виробництв. Висока рентабельність їх підприємств досягається значною мірою за рахунок заниження розміру рентних платежів за використання природних ресурсів. Як стверджує В. Башко, ставки за видобуток в Україні паливно-енергетичних матеріалів від 2006 до 2010 рр. повинні бути вищими в 1,8 раза, а за видобуток інших корисних копалин – в 7,9 раза [1, с. 57]. Тому необхідним є встановлення оптимального рівня рентних платежів за використання природних ресурсів, що сприятиме наповненню Державного бюджету і створить передумови для державної підтримки пріоритетних сфер виробництва.

Зростання обсягу ВВП повинно супроводжуватись **збільшенням величини Державного бюджету**, частка якого у ВВП України протягом останніх років становить тільки 27–35 %. В той самий час у сусідніх країнах ця частка становить: у Польщі – 41 %, Словаччині – 41,3 %, в Угорщині – 50,3 %, Чехії – 46,5 % [9, с. 604]. Важливим є **пошук додаткових джерел** наповнення Державного бюджету, зокрема, за рахунок детінізації економіки, обмеження вивезення капіталів через офшорні зони, упровадження прогресивної шкали оподаткування, відміни податкових пільг та ін. В умовах бюджетної кризи також необхідно **оптимізувати видатки Державного бюджету**, направляючи їх у ті сфери, де вища дія мультиплікатора видатків, що прискорить темпи економічного зростання. Проте, як стверджує С. Швець, “...важливо визначити ту межу обсягу державних витрат, вищу за яку може бути спроможність економіки до самовідтворення як такого” [6, с. 41].

Низький рівень розвитку національного виробництва та недосконалість його структури зумовлюють неповну зайнятість населення та його нераціональний розподіл за сферами виробництва (табл. 7).

Таблиця 7

Зайнятість населення за видами економічної діяльності, %

	Сільське господарство	Промисловість, будівництво	Торгівля, ремонт, діяльність готелів і ресторанів	Транспорт і зв'язок	Фінансова діяльність, операції з нерухомим майном
Польща 2007	14,7	30,8	16,8	6,4	8,7
Україна 2011	16,7	21,1	24,0	6,8	6,0

Джерело: складено за даними [10, с. 794; 5, с. 353].

У результаті за останні десять років в Україні частка зайнятих у промисловості та будівництві скоротилася від 27,2 до 21,1 %. Цей показник у Польщі становить 30,8 %. Скорочення робочих місць у промисловому виробництві ставить під сумнів можливість ефективного використання кваліфікованих працівників, доцільність підготовки відповідних спеціалістів у навчальних закладах і в кінцевому рахунку можливість раціонального використання в країні людського потенціалу. Це є одна із визначальних причин еміграції за кордон працездатного населення.

Висновки:

1. Здійснені реформи не спричинились до формування в Україні ефективної господарської системи. Україна за найважливішими макроекономічними показниками займає останні місця в Європі, вона істотно відстає за рівнем економічного розвитку від колишніх постсоціалістичних країн. Щоб досягти сучасного обсягу виробництва ВВП на душу населення як у Польщі, Україні, за прогнозованих темпів розвитку, необхідно не менше 15 років. Тому важливим є використання позитивного досвіду Польщі у формуванні нової, ефективної моделі господарської системи.

2. Проведенню радикальних реформ повинно передувати напрацювання **стратегії економічного розвитку** країни, яка, відповідаючи обраній **моделі господарської системи**, повинна визначити місце і роль держави у цій системі, обґрунтувати раціональну структуру національного виробництва, пріоритетність галузей, участь країни у міжнародному поділі праці.

3. Найважливіше завдання здійснюваних реформ – **формування ефективної структури національного виробництва**, яка, ґрунтуючись на ресурсному потенціалі країни, була б зорієнтована насамперед на задоволення потреб національного ринку, випуск конкурентоспроможної продукції та реалізації її на зарубіжних ринках. Сподівання на формування такої структури лібералізацією економічних відносин не увінчались успіхом. Власники найприбутковіших експортоорієнтованих великих підприємств не спричиняються до розвитку інших, менш прибуткових, навіть перспективних виробництв. Тому у формуванні ефективної структури виробництва, розвитку пріоритетних високотехнологічних виробництв із більшою часткою доданої вартості повинна відіграти держава, збільшуючи видатки Державного бюджету на економічну діяльність. Це можливо за умови збільшення його доходів, зокрема, за рахунок детінізації економіки та удосконалення податкової системи. Одночасно важливим є **збереження у державній власності** стратегічно важливих, ціноутворювальних виробництв та підвищення рівня їх ефективності, оскільки їх приватизація призведе до подальшої монополізації національного виробництва з усіма її негативними наслідками.

4. Особливе місце у розвитку національних економік розвинених країн відводиться діяльності **малих і середніх підприємств**, частка яких є домінуючою у ВВП, зайнятості та експорті. Без кардинальних змін умов для ведення бізнесу в Україні, особливо для іноземних інвесторів, не вдасться удосконалити структуру національного виробництва, забезпечити його конкурентоспроможність та вихід на ринки розвинених країн.

1. Башко В.Й. Антициклічна політика у країнах із сировиннозалежною економікою // *Економіка і прогнозування*. – 2012. – № 2. 2. Оскольський В.В. Будуємо нову країну. – К., 2010. 3. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду. Український контекст. – К.: Техніка, 1999. 4. Перехід до ринкової економіки: Польща, 1989–1993 рр. в порівняльній перспективі. Уроки реформ: за матер. Міжнар. конф. / пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – С.78–106. 5. Статистичний щорічник України за 2011 рік // ДП Інформаційно-аналітичне агентство. – 2012. 6. Швець С.М. Оцінка впливу сукупних бюджетних витрат на темпи економічного зростання України // *Економіка і прогнозування*. – 2012. – № 2. 7. Юрчишин В. Огляд економіки Польщі: позитивний вихід з кризи (і окремі уроки для України) // *Огляд економіки Польщі: Лютий, 2010*, Центр Разумкова. – С. 1–8. 8. Юрчишин В. Економіки Польщі, Росії та України – трикутник неможливості? // *Огляд економіки Польщі: Квітень, 2011*, Центр Разумкова. – С. 1–7. 9. *Mały rocznik statystyczny Polski*. – Warszawa, 2011. 10. *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. – Warszawa, 2009. 11. Michał Gabriel Woźniak. *Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce a wzrost gospodarczy*. – Krakow: Wydawnictwo Akademii ekonomicznej, 2006. 12. *Index Mundi, home of the Internet's most complete country profiles* / Режим доступу: www.indexmundi.com. 13. *Trading economics* / Режим доступу: www.tradingeconomics.com. 14. Державна Служба Статистики України / Режим доступу: www.ukrstat.org.